

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton, másfél iven. ~ Előfizetési ár: egész évre 14 korona, fél-évre 7 korona. ~ Egyes szám ára 30 fillér. ~

Szerkesztőség és kiadóhivatal Debreczen, Kollégium; ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Október 31.

A reformáció ünnepeinek Magyarországon az egész magyarság ünnepeinek kellene lenni.

Ahoz, hogy buzgón s igaz kegyelettel ünnepeljünk, — nekünk, reformált vallást követőknek, nincs szükségünk a reformáció jelentőségének túlzására. Ha semmi más nem lett volna is, mint pusztán vallási és egyházi reform, nekünk, kik a reformált hitben találjuk lelkünk megnyugvását s annak vezetésével érezzük magunkat Krisztus közelében: akkor is méltó nagy okunk volna a hálaadó ünneplésre. Nem önmagunk ájtatos hitegetésével, hanem a tiszta igazság meglátásával hirdetjük tehát, hogy a reformáció mindenfelé, — még ott is, ahol elnyomták, még ott is, ahol erőre nem jutott — a nemzeti eszme kibontakozásának s a népszabadság megalapozásának lett előmozdítója.

Nálunk Magyarországon a reformációnak ez az általános kulturtörténeti jelentősége sokszorosán előtérben áll. A reformáció előtt, a dicsőséges nagy nemzeti királyok idejében, Magyarország nagyhatalmi állása idejében fennállt közműveltségi állapotokat hasonlítsuk össze a mohácsi vész után, idegen nemzetbeli királyok uralma alatt álló s a török hódítástól darabokra tört magyarság közműveltségi állapotaival — s nincs szükségünk bizonyítgatásra. A renaissance már a magyar állam boldog egysége s függetlensége idején éreztette hatását nálunk is és — tudjuk — Mátyás király rengeteget áldozott a tudományért. Ám az a tudomány, az a műveltség merőben nemzetközi volt. Ha a boldog idők elmúltával, az örökös hadakozások, részekre szakadozottság, állami aláhanyatlás, elnyomatás szomorú korában teljesen elveszítettük volna minden kulturánkat, ha akár megfelelkezünk vala magyarságunkról s törökké — németté vedlünk: nem lett volna rajta mit csodálkozni. És íme a magyar nemzeti műveltség épen ezekben a gyászos években kezd ki-

alakulni. Minden támogatás nélkül, sőt minden visszatartás ellenére. Intenzivitásában tán csekélyebben, mint a minőhöz a Mátyás humanistáinak munkája — ha a mohácsi vész nemzeti szerencsétlenségétől meg nem szakították — elvihető volna, ám elterjedettségében bizonyára sokkal nagyobb szerűen. Mert a humanismus tudósai a kevés számú választottak számára dolgoztak a maguk hite szerint mélységes tudományokban; ellenben a reformáció egyszerű prédikátorai és préceptorai — ha nem adtak volna is egyebet, mint az Úr ígéjének egyszerű tanítását — ezt adták mindenkinek, a nép legelhagyottabb, leg-tudatlanabb, leglenézettebb, legnyomorúságosabb gyermekének is.

A kollégiumok, melyeket a reformáció életre hívott, nem voltak egyetemek, mint a boldogabb idők veszpremi, pécsi, pozsonyi főiskolái, — de a maguk gyarló eszközeivel s a maguk nyomasztó szegénységében is tudták tanítani évről-évre ezernyi magyar ifjúnak a magasabb tudományokat s amikor a magyar állam hatalmasai s a magyar nemzet kiváltságosai részéről hátrátétel, sőt üldöztetés jutott osztályukul: századokon át nevelték a hazáért élni tudó s halni kész buzgó magyarokat.

Nem volt-e idő, amikor a magyar paraszt együgyű beszédén kívül alig hangzott el magyar szó máshol, mint a magyar reformált templomok szószékein? Nem volt-e a magyar szabadságért küzdők között kompakt táborban ott mindig az evangéliomi hiten lévők nagyja-kicsinye? Nem kiált-e élesen felénk nem egy szomorú korszakból az udvar körében elnémetesedett római katolikus főurak nemzetietlenségének hangos ellentétéül reformált hitű középosztályunk szívós magyarsága? Az egészében ugyan hazafias római katolikus főpapság soraiba olykor beállított idegen érzésű, magyar gyűlölő, vagy legalább is a magyarság sorsa iránt közömbös egyházi szolgákhoz hasonló idegen gondolkodásúakat lehetett-é

valaha találni a reformált egyházaknak a magyar hazától nem sok földi jóban részesülő, de mindig izzó magyarságú pásztorai között? S a magyar nép körében nem a kálvinista magyar volt-e mindig az, mely a maga magyarságát minden körülmények között legszilárdabban megőrizte, mely vallásában is magyarnak érezvén magát, már csak ezért sem tudott összeolvadni más nemzetiségűekkel? A nemzetiségek tengerében nem a kálvinista magyar-e az, ki a minden körülmények között s minden viszonylatban magyarságnak bizonyos képviselője?

Ebben a nemzeti létünkre sorsdöntő háborúban is milyen jó lett volna, ha felekezeti ellentétek nem gátolnak vala meg bennünket a magyarság minden áron erősítésében s idejében igyekeztünk volna a nemzetiségektől elárasztott területeken a magukat magyarságukban vallásuknak segítségével is legjobban elsáncolni tudó kálvinista magyaroknak megtelepedését messzemenő állami támogatással is elősegíteni.

*

A reformáció ünnepének Magyarországon az egész magyarság ünnepének kellene lenni.

Úgy kellene, hogy ránk magyar reformátusokra tekintsenek, itthon és külföldön, mint a magyarság esszenciájára. Ám viszont nekünk is olyanoknak kellene lennünk, hogy megláttassunk,

mint e föld sava s e világ világossága. Csak akkor kívánhatjuk, hogy más hiten levő magyar testvéreink büszke szeretettel s boldog irigységgel tekintsenek ránk, ha valóban mintául szolgálhatunk mindnyájuknak.

Volt idő, amikor méltán mintául szolgálhatunk. Hogy most is ilyen időt élünk: alig merném állítani. Magyarság dolgában hiszen most sem engedünk senkinek s mint állampolgárok és magyar hazafiak bizonyára példaadásul emlegettetünk.

De: adjátok meg a császárnak, ami a császáré s Istennek, ami Istené. Ha a mi keresztyén testvéreink a keresztyén erényeknek is példaadását keresik, nem csodálom, ha nem hozzánk fordulnak.

Emlegetsem-e fel, hogy e tekintetben mennyi sok bűn terhe alatt nyögünk?

Népünk nagyjában ragaszkodik ugyan vallásához s Krisztus követésének nem egy gyönyörű példáját láthatni körében, de az Isten káromlásának rút szokása s a vasárnapi korcsmázás talán sehol sincs jobban elterjedve, mint minálunk.

Intelligenciánk nagy részben közönyös egyháza iránt s azoknak is, kik büszkén hivatkoznak reformált voltukra, legtöbbször megalégszik a vastagnyakúság emlegetésével. Azok között is, kik vallásosságnak s egyháziasságnak külső jelét adják, vajhmi kevesen törekszenek arra, hogy

Tárca

„Hej, Debreczen, ha rád emlékezem!”

(A reformáció 400 éves jubileuma elé.)

„Hej, Debreczen, ha rád emlékezem!” . . .

— Mikor még én is ott élhettem benne,
Móhos köveit lelkem úgy szerette;
Ahol minden bokor, minden halom,
A Nagyerdőnek minden lombja, fája,
Poros vén utcák minden öreg háza
Egy darab múlt: emlék az életünkből . . .

Ahol visszajár az újuló idő
S életre ébred sokszor a réges-rég
Alkonyi órán, mikor a fényes ég
Kiteríti sötét sátrát a csöndnek,
S a régen múltak halkkal visszajönnek.

— A „schola nostra” boltívei alatt
A *Jelen* ép’ most halkan elsuhan
S nyomába jön sereg tógás diákkal
A *Múlt* idő.
A „vigil” hangos lábbal

Kopog végig a vén falak alatt;
Tógája lassan fodrodzik utána
Egy-egy nótát dúdol az éjszakába
Míg őrzi a „coetus amplissimát”
S nagy-debreczeni „civisek” nyugalmát . . .

Valahol hátul mécsvilágos kunyhóba
Virraszt egy halvány fűrtösfejű diák. —
Sereg a lúdtoll, dúdol az amice
S ráechózik a nótás-bús legényre
A „földiekkal játszó égi tünemény” —
S míg Lilláját gyöngydalon sírdogálja,
Trillák peregnek ki az éjszakába.
És mint a sphaerák ezüstös-halk zenéjét
Röpíti messze a hős holdvilág,
Míg Tihany partja rá echókat ad

— Odébb egy pár szerény, rövid lépéssel
A „kunyhók során” vidám nóta járja.
Ki tudja merre? Valahol Baranyába
„Rektornak” készül kicsiny batyujával
Egy öreg diák. Magos homlokába
Viszi messze a sok-sok tudományt,
S míg búcsut köszönt elhalló nótájával,
„Ballag már a vén diák tovább . . . tovább” . . .

egész életüket, minden tettüket, minden gondolatukat Krisztusnak adják. Indulunk jelszavak után; társadalmi s politikai tényezőnek nézzük hitünket; egyrészt antiszemita külső keresztyén-ség, másrészt pusztá liberalizmusba fülő keresztyén szabadság, amiben reformált keresztyén mi-voltunkat megvalósulni képzeljük. Krisztust követni, Krisztussal élni, Krisztussal halni, Krisztusban újjászületni nem tudunk.

Papjaink — hiszen vannak köztük sokan, kik legméltóbb szolgálói Krisztusnak s nemes életükkel példát adnak mindeneknek. De ilyenek-e mindannyian? Nincsenek-e olyanok is, kiknek összes vágya csak a beneficium elnyeréséig s minden kötelességtudása csak a törvény megsértésének elkerüléséig terjed? Pedig azoknak, kik a magyarság magvának vezetői lenni hívatottak, makula nélkülieknek kellene lenni. S ne mondja nekem senki, hogy papságunk egyrésze ismert gyarlóságainak csak az emberi gyöngeség az oka. Magunk vagyunk az oka, a mi egyházunk, a mi egyházunk tagjai, a mi egyházunk vezetői valamennyien. Azzal, hogy csak jajveszékelnünk tudunk a gyarlóságon, de nincs bennünk erkölcsi erő, hogy meg is keressük az orvosságot. Pedig ha erre nem vagyunk elég erősek, jobb és szebb volna nem is jajgatni. Legalább ne hirdetnők világgá a magunk szégyenét. Ha meg nem tudunk megenni panasz nélkül, ne álla-

nánk meg a sopánkodásnál, hanem irtanók éles késsel a súlyos sebet. Szánnánk el magunkat végre radikális, komoly orvosságra, kiszorítani a szentek szentjéből azokat, kiknek ott nincsen helye. Az atyáskodást a jóra nevelésben, nem a gonoszságok elnézésében kellene gyakorolnunk.

A reformáció nem csak a hittannak reformálása, hanem az erkölcsöknek szigorú mértékkel mérése, az egész életnek a Krisztushoz visszavezetése is volt.

Visszatérni Krisztushoz! Krisztusban élni, tisztaságra, nemes erkölcsökre, istenfiúságra törekedni, Isten országának megvalósításán munkálkodni: ez legyen állandó ünneplésünk, állandó hálaadásunk a reformációért.

n.

Reformáció.

A hitújítás, vagyis a történelem által reformáció néven megörökített magasztos társadalmi mozgalom az Isten lelkétől ihletett embernek legszebb s legaldásosabb munkája volt. Ennél nagyobb, felségesebb, hatásában egyetemesebb csak a Krisztus tanítói működése volt. Minden más emberi törekvés vagy cselekedet, úgy az eszközök minőségét, mint az általuk szült eredmény nagyságát tekintve eltölpül a reformáció történelmi jelentősége mellett!

Tovább vezet a föltámadt Idő.

Az „aulán“ pihentet egy tapodtat

S kaleidoszkópként mindent fölragyogtat . . .

A professorok jönnek: Hatvani . . . Ember Pál . . .

Maróthy . . . Csipkés . . . Budai sorba jár,

Lugosi. Sinai sorba praelegálnak,

Ihol utánok sok híres diáknak

Arcára ismerék

Aztán megyünk tovább.

Bejárunk mindent. Míg az éjszakát

Világosítja emlékező álmom,

A vén utcákat mindet sorba járom.

Egy régi házban — (az ablakon benézek)

Mélius élt itt — beszélnek a vénnek.

Később egy másik. Ez is olyanforma:

Szava elhatott messze országokra

Védelve a régi szabadságot,

Az ő hitet, melyért a tengeren

Gályákra kötve szenvedtek a hősök —

S mikor vihar áhitott a hajónkra,

Maga szállott ki a zúgó habokra,

Nem rettegte a zsarnokok önkényét

Az erőskarú, erősszavú Révész . . .

És látok látást: a vén város magaslik,

Fénybe, magasba tornyosodik előttem.

A vén Rákóczi hangja messze szárnyal

A sík rónákon, hegyen-halmon át

S mintha a Végnek harsonája zengne

Nagy ébredésre, örök ítéletre.

Megdobban a magyar föld mindenütt

Nyílnak a sírok, támadnak a holtak

És négyszáz éves dicső, hősi múltnak

Ünnepét üli Debreczent ünnepelve

Az örök-új, örök religio

— „Hej, Debreczen, ha rád emlékezem!“ . . .

— Mikor még én is ott élhettem benne,

Mohos köveit lelkem úgy szerette;

Ahol minden bokor, minden halom,

A Nagyerdőnek minden lombja, fája,

A széles utcák minden öreg háza

Egy darab múlt: emlék az életünkből . . .

Hejőbába, 1916 október.

Pánczél Jenő,
segédlelkész.

*

Hogy a reformációban kifejezésre jutott halhatatlan eszmék s gondolkodási vezérelvek minden elfogulatlanul ítélkező lélek előtt ma is a szabad s tökéletesedni vágyó léleknek magasba vivő szárnyai s egyszersmind törhetetlen erői, ez oly fenséges élet jelenség, melynek fénye túlhat a felekezeti szűk korlátain!

A reformáció, mint a legnagyobb emberbarát, a legtökéletesebb földi lény a Krisztus abbamaradt s olykor-olykor alaposan megzavart munkájának méltó folytatása, azzal a szent elhatározással lépett a lelki munkásság elhanyagolt mezejére, hogy életet teremtsen ott, hol már meghalt az élet; sebeket, erőtlenséget gyógyít ott, hol a reménytelen lemondás s az aggasztó esüggedés terítette gyászfátyolát a küzdésben csaknem kimerült lelkekre s ennek a magasztos hivatásnak teljesítésébe nem egyéni, nem felekezeti érdekek voltak az irányadók, hanem a teljesen megromlott ember-társadalmi viszonyok s a korhadni indult vallás-erkölcsi rendszerek újjá teremtésére irányuló törekvések!...

A reformáció a tisztogatás, a kiválasztás nagy munkáját is végezte, hogy a valódi krisztusi drága kincsek közé odacsempészett emberi értéktelen holmikot s csecesebeéseket az elfeledés s a megsemmisülés méltó sorsának adja át!

A helyes gondolkozás mesgyéi is már-már beomladoztak; a tökéletesség Istenéhez vezető egyenes irányukat már-már tekervényessé s ezernyi akadályokkal eltorlaszoltá tette a furfangos számító emberi értelem; a reformáció viharának kellett átzúgni a lelkek birodalmán, hogy a gondolkodás eredeti mesgyéibe odagyűlt hulladékokat s a tervszerűen odatolt akadályokat mind elseperje!

Az igazság, szabadság Istenének legyen örök hála, a reformáció a fejlődésre képes emberiség dicsőségére s javára a maga fenséges munkáját elvégezte!... Elvégezte, de még nem teljesen; a tisztogatás, kiválasztás, az újítás munkájának még sok tennivalója van!

Mert hogy a reformáció életet lehelt a haldokló emberi keblekbe s megvilágosítá az elvakult fénytelen szemeket s hogy zsihasztó álmaiból egy munkás valóságra ébreszté fel az embert, ez mindenesetre tiszteletre méltó tett; ha Krisztushoz hűtlen lenni nem akart, a hanyatlás sírjába roskadt emberiségért ezt meg kellett tennie! De még sokkal csodálatra méltóbb eredmény az, mit a történelem jegyzett fel a reformáció halhatatlan munkájának égig érő bizonyosága gyanánt!

Mihelyt a tudatlanság, az elhagyatottság álmából felébredt emberben lánggra lobbantotta az öntudat fényét, e szokatlan új világosság mellett megmutatta neki az egyéni s társadalmi boldogulás útjait és eszközeit; megértette vele, hogy az emberi szabadság s az ehhez való jog nem elérhetetlen ábránd, hanem oly lényeges életfeltétele az igaz keresztyénnek, mint a napfény s a levegő az életképes fa kibontakozó koronájának!... Megértette a reformáció a szabadság isteni

magaslatára emelt gondolkozó lényvel, hogy amikor az igazi emberi jognak a birtokába jutott, akkor egy új világnak lett magasztos polgárává, hol éppen abban áll a keresztyéni ember szabadságának dicsősége, mint tudja a földet, a földi lét viszonyait a tökéletesség s szeretet Istenének világalkotó örök terveihez hozzá fűzni! A szabaddá lett keresztyének lelkébe plántálta azt a hitet, hogy emberi szabadságánál fogva joga van a tespedés karjai s az elhagyatottság nyúgai közül kiemelkedni s keresni érvényesülését, munkaterét, ott, hol hű munkálkodásából áldás fakad a közre, áldás az egyéni életre!...

Születés, származás s vérségi kötelékek kiváltságai parancsoló tekintélyükre többé nem hivatkozhatnak; mindenkinek önmagának kell lennie a legbuzgóbb munkásnak földi s erkölcsi üdvének a megszerzésében!

Ezek a reformáció által lelkebe sugárzott krisztusi gondolatok beszívárogtak lassanként az állami lét ősi falai közé is! Szakadatlan külső, belső politikai küzdelmek s evolúciók hirdetik, hogy a reformáció ígéinek hatása alatt új elemek kapcsolódnak az állami, a társadalmi lét nagy egészébe s mire az életképes s az emberi tökéletességet megközelítő kormányformák képe az alkotmányos küzdelmek zűrzavarából kibontakozik, egy egész hálás világ emel zászlót a reformáció örök dicsőségének!

Mindezeket a reformáció elvégezte a múltban; a jelenre s jövőre nézve azonban új kötelességei vannak!...

A hit és erkölcs világa megint szegényedni kezd! A keresztyén ember szabadsága sok helyütt szabadsággá fajult! Kisért az oktalan tagadás és „az emberfeletti ember” sötét szelleme! Világ alkotás helyett világ rombolás a cél építési szándék és képesség nélkül!... A hanyatlás lejtői már ott-ott mutatkoznak!...

Felekezeti tekintetben pedig lábra kapott az az átkos szellem, mely sokszor még titkot sem csinál abból, hogy mint lehet hatalmába keríteni országos törvényt s intézkedést; s mint lehet kínai fallal zárni el a hívő lelkeket egymástól, holott mindenkiben él az embertestvériség szent gondolata! Szétválasztó, testvéri kötelék szétbontása: felekezeti jelszavak szerinti tömörülés mindenütt s felekezeti szempontok érvényesülése még polgári állások elnyerésénél s az előhaladásnál is... ezek mint sötét foltok láthatók a mai keresztyén társadalom képén!...

A reformációknak, mint szabadelvű krisztusi irányzatnak szava van még ma is az emberi, társadalmi fontosságokhoz.

Ha három-négy századdal ezelőtt fennen hirdette az Isten s az emberek előtti egyenlőséget; ha mindjárt kiindulási pontjánál vezérelvének vallotta, hogy mindannyian testvérek vagyunk a Krisztusban; ha a vallási s erkölcsi elfajulás legsötétebb időszakában meg merte vallani, hogy a hit, a vallás célja nem a szétválasztás, hanem a hívő lelkek egyesítése, ha mint örök emberi

igazságot proklamálta, hogy nem csupán milliók egyért, de az egy is milliókért...akkor százszorta jobban kell most érvényesülni s munkálni a reformáció isteni s emberi elveinek, most midőn a tisztult hit, a szabad gondolkodás magasan röpkedő szárnyaira nem rak földre húzó terhet a kor szelleme! . . .

A reformáció által felszínre hozott társadalmi igazságok befogadására a mi nemzeti állami életünk talaja elég fogékony! . . .

Minden felekezet nyugodtan élhet a történelem által megvont határai közt; társadalmunk minden rétege odaadással végezheti a kiszabott munkát s az eredmény nagy és áldásos lesz, ha a reformációban kifejezésre jutott magasztos elvek vezérelve lesznek magyar nemzetünk minden gyermekének.

A reformáció ott, ahol lábát megvetette, a haladás, a tökéletesedés törvényét véste be a lelkekbe s templomot épített, közös templomot a hazaszeretet s az Isten dicsőségére!

Ebben a tudatban nyugodtan mondhatjuk el mi is, mint hajdan a nagy Luther:

„Erős várunk nekünk az Isten;
És fegyverünk ellenség ellen!”

Melkó István.

Egyház

Az egyházi leltárakról.

A konvent által kiadott leltári és rovatos ívek mondjuk rövidesen: vagyonskönyvek alapján lassanként pontos s mindinkább megbízhatóbb leltára alakul ki az egyház ingatlanainak, ingóságainak, általán szólva: vagyónának.

Mennél vagyonosabb valamely egyház, tehát mennél több ingóság fölött rendelkezik s mennél részletesebb s pontosabb leltárát kívánjuk az ingóságoknak, annál kevésbé gondolható, hogy az ingóságoknak részletes kimutatása és leltára az elsőtől az utolsó tételig belekerüljön a vagyonskönyvbe. Ebbe tehát a külön leltárak főbb tételei kerülhetnek csak be.

Hát vannak a vagyonskönyvön kívül különálló leltárak is?

Igenis vannak, illetőleg nem jól feleltem, mert ezt kellett volna írnom: kellene lenniök. E gondolat tovább fűzését aztán kinek-kinek saját tetszésére bízom. Már érteve a „kellene” szó gondolatát.

A parochiális könyvtárnak, melynek a Szabályrendelet 11. §-a értelmében kiegészítő részét képezik az egyetemes egyház és az egyházkerület hivatalos kiadványai, egyházkerületi, konventi, zsinati jegyzőkönyvek stb., tehát ide sorolhatjuk az egyházmegyei jegyzőkönyveket is, — külön törzskönyve, tehát leltára van.

A népiskolai taneszközökről, egyéb felszerelések-

ről, népiskolai ifjúsági s tanítói könyvtárról ismét külön leltárnak kell lennie.

Az egyházközségnek kellene lenni nemcsak névleg, de valóban is levéltárának, irattárának is. Vajjon mit ér az irattár, a levéltár is — föltéve, hogy van — leltár, betűsoros tárgymutató nélkül? Terra incognita az, még maga a lelkész előtt is, ki azt kezeli.

Ami a parochiális törzskönyvet illeti, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy még mindig vannak, akadnak oly lelkész hivatalok, melyeknél az Úrnak 1916-ik esztendejében is teljesen üresen állanak a törzskönyvek s a Református Egyházi Könyvtár aranyozott sarkú, szép kötéseit arra sem méltatták, hogy a törzskönyvbe bevezessék s e díszes könyvek a szekrények tetején porlepetten szegyenkeznek s pirulnak a nem remélt rusticus fogadtatás, kezelés és bánásmód miatt.

Nem tudjuk, melyiken esodálkozzunk jobban: az illető lelkészi hivatalok, vagy azokat felülvizsgáló egyházlátogatások felületességén s nagymérvű hanyagságán?!

Egyes kivételes lelkészi hivatal ezen eljárása okának azon körülményt vagyok hajlandó tekinteni, hogy bár a törzskönyv kiadatott, de ahhoz, illetve annak kezeléséhez semminemű utasítás nem csatoltatott. Mindenkinek az inventiójára van bízva, hogy azt a törzskönyvet miként kezelje. Ebből kifolyólag aztán a törzskönyv kezelése nagy tarkaságot mutat azoknál is, akik a parochiális könyveket a törzskönyvbe bejegyzik.

Vannak, akik a konventi, egyh.-kerületi stb. jegyzőkönyveket egyáltalán nem vezetik be, hanem csak kizárólag a Református Egyházi Könyvtár kiadványait.

Vannak, akik az említett jegyzőkönyveket is bevezetik és pedig az érkezési sorrendben a többi kiadványokkal együtt vegyesen. Ezeknél mindössze annyi az eltérés, hogy némelyek egy rovatban az évszámot is felveszik, hogy t. i. az 1915, 1916. években ezek és ezek a kiadványok, jegyzőkönyvek és értesítők stb.érkeztek.

Vannak, akik elkülönítik az egyes könyvneveket. A 10 első levelet lefoglalják pl. a Református Egyházi Könyvtár részére. A következő tíz levelet a konventi, az azután következő tíz levelet az egyházkerületi...és így tovább jegyzőkönyvek számára.

Van végül oly kezelési módszer is, mely a különböző jegyzőkönyvek és értesítők számára csak egy-egy rovatot tart fent ekként: a tiszántúli református egyházkerület jegyzőkönyvei 1863 ápr.-tól s az Észrevétel rovatában kiírja évenként: 1914 végéig 106 drb; 1915 végéig 108 drb és így tovább. A többi kiadványokat pedig évenként érkezési sorrendben bejegyezi. Természetesen ily kezelési mód mellett a legkevesebb rovat használtatik föl.

A törzskönyveknek ily eltérő kezelési módja mellett is fődolog az, hogy az egyházmegyék szigorú pontossággal ügyeljenek arra, hogy azok a könyvek, melyek a parochiális könyvtár alkotó részei, okvetlen belekerüljenek a törzskönyvbe s az elkallódástól megmentessenek

s komolyan akarjuk, hogy legyen már elvégre tisztességes parochiális könyvtárunk.

Ily törekvés mellett azonban figyelembe kell vennünk a törzskönyvhöz adott Szabályrendelet 11. §-át, mely szerint a parochiális könyvtár alkotó részét képezik az egyetemes egyház, egyházkerület hivatalos kiadványai s a különböző jegyzőkönyvek is.

A különböző jegyzőkönyvekben s a Református Egyházi Könyvtár tulajdonképeni kiadványain kívül a parochiális könyvtárban helyt kell foglalniok, tehát: 1. Az egyházmegyék története. 2. Egyházmegyei s Egyházkerületi ügyviteli, beruházási s egyéb szabályrendeleteknek s kiadványoknak pl. beszédek, imák, ünnepélyekről. 3. Birói ügyviteli Szabályzat. 4. Targymutatók: az egyházmegyei, egyházkerületi, konventi jegyzőkönyvekhez, a zsinati törvényekhez. Tehát: 5. Zsinati törvényeink. 6. Országos Lelkészi Nyugdíjintézet ügyrendje. 7. Egyházkerületi Tanterv, Népiskolai Szervezet. 8. Utasítás az 1907. XXVII. t.-c.-hez. 9. A Debreczeni Főiskola Alapítványi Törzskönyve. 10. Prot. Szemle, Debr. Prot. Lap bekötött példányai; Egyháztörténeti Adattár megjelent füzetei. 11. Hasznos orvosi könyvek: első segélynyújtás stb.

Minden egyházmegye ösmerje elengedhetetlen kötelességének azon könyvek névsorának összeállítását, amely könyveknek okvetlen meg kell lenniök a parochiális könyvtárban s az egyházlátogatóság által ezen elkészített névsorok alapján vizsgálta meg az egyes parochiális könyvtárakat s tegyen az részrehajlatlan jelentést a könyvtár tényleges állapotáról s a szükséghez képest tegyen további intézkedéseket.

A parochiális törzskönyvre vonatkozólag még egy megjegyezni valóm van. Ez a megjegyzés inkább az egyes kiadványokra is vonatkozik. A törzskönyv egyik rovata a mű teljes értékéről szól. A kiadványok teljes értéke már a Debr. Lelkészi Tár szerkesztőjét is bizonyos reflexiókra készítette, amint a 6. szám fedelén olvashatjuk. Nem jobb volna-e tehát, ha az illető rovathoz a kiadványok értékére való tekintet nélkül azok bolti, vagy beszerzési árát tennök s a bolti árát az egyes könyvekre is reávezetnök. Mert ellenkező esetben mi falusi lelkészek imaginarius képletekre s találgatásokra vagyunk utalva, holott a törzskönyv rovata azt akarja, hogy mi az árakat is pontosan bevezessük s képesek legyünk kimutatni, hogy parochiális könyvtárunkban ennyi és ennyi példány van, ennyi és ennyi korona értékben.

Intézkedést kérünk tehát arra vonatkozólag, hogy ezután ne csak a Református Egyházi Könyvtár kiadványaira, hanem általában minden, a parochiális könyvtár részére szánt könyvekre, kiadványokra s füzetekre reá vezettessék azoknak bolti, beszerzési, illetve kiállítási ára.

Amidőn e sorokat leírtam, eszembe jutott, hogy meg kellene néznem a Hegedüs és Sándor cég 1916.

évi: Bibliotheca Theologica-ját (magyarul: árjegyzékét.) A 113. és 114. lapokon adja a Református Egyházi Könyvtár kiadványait s jelzi azoknak bolti árát is. Hegedüs abban téved, hogy a VIII. kötet: Kálvin János.

Fenti instantiámat fenntartom már csak azért is, mert az épen most megjelent X., XI. XII. köteteket Hegedüs és Sándor cég sem közönlhetette még s így ez utóbbi kötetek árához esetleg csak egy év múlva juthatunk hozzá, ha ugyanis Hegedüs és Sándor cég jónak lát egy újabb árjegyzéket kiadni.

Ennyit kívántam a parochiális könyvtárakra vonatkozólag megjegyezni. Ezek fellendítése, gondozása körül van tehát elég teendőnk úgy a törzskönyvekbe való beírás, mint ennek módozata s a beírandó könyvek tekintetében. Ha már parochiális könyvtárt akarunk szervezni, akarjuk azt komolyabban s rendszeresebben, mert csak így lesz meg a kívánt sikere. S ha már az egyházak évi 10 koronát fordítanak a parochiális könyvtárakra, szükséges is, hogy legyen az áldozatnak biztosított sikere.

Rátérek most már a népiskolai taneszközök, egyéb felszerelések, népiskolai, ifjúsági s tanítói könyvtárak leltárának megbeszélésére.

A tanszerek, felszerelések, ifjúsági s tanítói könyvtárak tetemes költségeibe kerülnek az egyháznak. Leg-elemibb kötelesség tehát, hogy azokról részletes s pontos leltárak vezettessenek, hogy ekként a tanszerek s könyvek megmentessenek az elkallódástól, az egyházak pedig a károsodástól s újabb megterheltektől.

A leltáraknak elkészítése természetesen a tanítók kötelessége, aminthogy az iskolai összes felszerelésekért is anyagilag ők felelősek. El kell készíteniök két példányban és pedig az egyik példányt az iskola, a másik példányt az iskolaszék számára. A Népiskolai Szervezet 31. §-a kellőképen intézkedik e tekintetben.

Egyházmegyei népiskolai felügyelőség nincs szervezve (egy-két egyházmegye kivételével.) A Népiskolai Szervezet 31. §-a értelmében az egyházmegyei népiskolai felügyelő jogait s kötelességeit az egyházmegyei tanügyi bizottsági előadó, illetve a körlátogatóság gyakorolja. A Népiskolai Szervezet 31. §-a szerint az iskolai leltárak a körlátogatóságnak bemutatandók.

Mindezekből pedig az következik, hogy a lelkésznek feladata ezen leltárak elkészítésére felügyelni s azokat az egyház érdekében megkívánni.

A körlátogatóságnak — mondjuk meg az igazat — ideje sincs a mai bő és terjedelmes egyházlátogatási jegyzőkönyvek mellett ezen leltárakat is ellenőrizni, megvizsgálni. Az a félnap, melyet a körlátogatóság egy-egy egyházközségben eltölt, erre az ellenőrzésre merőben elégtelen. Lelkiösmeretes s kimerítő, pontos canonica visitatio végzésére, ideértve természetesen az iskolák megvizsgálását is, egy félnap edes kevés, melyből az egyik községhől a másik községbe való átutazás is, igen sokszor a járhatatlan utak miatt is, jó részt elveszen.

Ha megsokasítottuk a teendőket, intézkednünk kell az egyházak, illetve körök s a látogatási idő célszerűbb beosztása iránt is. Az egyházak jól felfogott érdeke kívánja ezt. A felületes, csak úgy futtában teljesített körlátogatástól nem sok eredményt várhatunk.

Mindaddig míg a kellő felügyelet gyakorolható nem lesz, a népiskolai leltárak elkészítése a lelkész s a tanítók lelkiösmeretére lesz bízva.

A körülmények azt igazolják, hogy a kellő ellenőrzés itt sem árt. Az egyházmegyei népiskolai felügyelői állás szervezéséig még a legtöbb eredmény volna elérhető — szerintem — az által, hogy ezen leltárakat, melyek közül az iskolai s tanítói könyvtárak leltárai — amint tudjuk — a könyvekkel együtt nyomtatásban jelennek meg, az egyházmegyei tanügyi bizottság előadó-jához kellene évenként legalább egyszer alkalmas időben beterjeszteni s általa felülvizsgáltatni s ellenőriztetni s jelentéseit aztán ő tenné meg az egyházmegyei gyűlés elé.

Ily eljárás az e téren észlelhető hiányokat is szépen megszüntetné.

Nagyon keveset lehet írni az egyházi irattárakról s ezek betűsoros leltáráról. Keveset lehet írni pedig azért, mert ma még csak rendezetlen lomtárakról lehet szó ott is, ahol megőrzik az iratokat s ezeket az irattárba helyezik.

Természetesen elismerés illeti azon keveseket, akik a mai kor kívánalmainak megfelelő rendezett irattárral rendelkeznek.

A körlátogatásnak kötelessége feltenni a kérdést: van-e az egyházközségnek rendezett irattára? s legtöbb esetben megelégszik a bemozdással: igen, van! Milyen az az irattár? A körlátogatásnak egy félnap alatt nincs ideje tüzetesen megvizsgálni egy-két iskola megvizsgálása mellett is.

Ha tüzetesen megvizsgálók az irattárt, nem egy helyen konstatálhatók, hogy az iratokat felületesen kezelik, vagy épen meg sem tartják. Érkezési idő, iktató szám az iratokra nincs rá vezetve, mennyivel kevésbé az irat tartalmának rövid jelzése.

Rendezett irattárnak tekintünk ma még olyan irattárt is, melyben az egy évre tartozó iratok minden selejtezés nélkül egy papir borítékba vannak burkolva, zsineggel átkötve s ráírva az évszám s ezek az irat-csomók egymás mellé elhelyezve. Hogy aztán ezen iratesomóknak évenként gyűlő, felszaporodó rétege betűsoros leltár, tárgymutató nélkül mily beláthatatlan rengeteggé válik különösen lelkészváltáskor az új lelkész előtt, bizonyításra nem szorul. Mikor pl. én átvettem a lelkézi irodát, kaptam egy kulesot. Ez volt az átadás. Mikor aztán keresnem kellett az egyház regale kötvényét, tehát egy értékpapírt, tüvé kellett tennem az egész irattárt s a regale kötvény még sem találtatott s hol létéről elődöm sem tudott útbaigazítást adni. A siker-

telen kutatások után az elveszett kötvény megsemmisítése iránt kellett az eljárást megindítanom. De nem nyugodtam. Tovább kutattam s végre is megtaláltam a regale kötvényt az 1884. évi gondnoki számadás nyugtái között. De hát mennyi időpocsékolás volt ez!

Ime egy kép a mi irattárunkról s irodai ügykezelésünkről. Mondanom sem kell azt, hogy rendezett irattár mellett nagyon könnyen ráakadtam volna a kérdéses okiratra mint új lelkész is; s mondanom sem kell azt sem, hogy az irattár elődöm idejében is mint rendezett irattár szerepelt a körlátogatóság jelentése szerint.

Hibás és fogyatékos a mi rendszerünk, mely nem ösmer, nem mutat föl oly egységes irodakezelési, ügyviteli szabályzatot, mely irányítaná úgy a lelkészt a lelkézi iroda ügykezelésében, mint a körlátogatóságot az iroda ügykezelésének ellenőrzésében s felülvizsgálásában.

A leltáraknak egy neme még a családkönyvek vezetése. Én ezt a leltárt is vezetem. Minden egyes alkalommal beírok minden előforduló esetet. Meg kell szokni. Akkor aztán nem lesz teher. A családkönyveknek én nagy hasznát veszem. Minden szükséges alkalommal előttem az egész családnak a képe.

A családkönyveknek az egész egyházközségre való egyszerre leendő elkészítését azonban oly rendkívüli tehernek tartom, melytől a lelkészeket meg kell kímélnünk. Fokozatosan kell a családkönyveket teljessé tennünk. Meg kell kezdenünk s minden egyes alkalommal minden egyes esetet bevezetnünk. Természetesen a lelkész nagyon jól teszi, ha saját érdekében is, mennyiben ideje engedi, az anyakönyvek alapján a családkönyveket minél előbb teljessé tenni igyekszik.

E soroknak célja volt fölhívni az illetékes tényezők figyelmét a lelkézi irodavezetés számtalan és számos fogyatkozásaira s ezen fogyatkozásoknak az egyház jól felfogott érdekében való minél előbb leendő gyökeres kiküszöbölésére, s oly egységes, minden részletekre kiterjedő *egyházkerületi szabályzatnak* készíttetésére s kötelezővé tételére, mely szabályzat részletesen s kellőképpen irányítaná a lelkészt az irodai teendők végzésében s a körlátogatóságot a pontos s lelkiösmeretes felülvizsgálatban s ellenőrzésben.

Egyházkerületi egységes irodai ügyviteli szabályzat nélkül ma már el sem képzelhető sikeres irodai vezetés s körlátogatósági felülvizsgálat.

Továbbá fölhívni kívánom az illetékes tényezők figyelmét arra, hogy ezen fejlődő viszonyok mellett képzelenség pontosan és megnyugtatólag megvizsgálni egy egyházközség összes kül- és beléletét egy félnap alatt, melyből az egyik községből a másikba való utazás is jó részt vesz el.

Iskola

A népiskolai fogalmazás tanításáról.

II.

Hogy felreértésnek ne legyek kitéve, sietek kijelenteni, hogy a népiskolában én nem valami nagyhangú, vagy tudományos kidolgozást gondolok, oh nem, sőt azt, mint nem oda valót, egyenesen elítélem. A népiskolában elégedjünk meg azzal, ha a növendék (kellő előkészítés után) a tárgyról alkotott ha csak 3—4 gondolatot is, értelmes formában, helyesen le tudja írni. Pl. Hindenburgról az elemi iskolában nem szabad követelni hosszú, tudományos értékű fogalmazványt, mely az ő élet- és jellemrajzát, hadvezéri működését rendszeresen ismerteti és méltatja, hanem megelégszünk annyival, hogy amit hallott és olvasott Hindenburgról, azt az ő gyermekéi eszével, 3—4 mondatban, keresetlen szavakkal fejezze ki, illetőleg írja le.

Regebben, ha a kocsit asszony hajtotta, tréfásan azt mondta a magyar ember: „Asszony hajtja a kocsit, szél lesz.” Éppen azért az asszonyok szégyenletükben nem is igen ültek a bakra. Ma a magyar asszony bátran és büszkén fogja kezébe a gyeplőt és ostort, sőt az éke-szarvát is, így áll helyt a haretéren küzdő ura helyett. A 10—12 éves fiúk és leányok ezelőtt legfeljebb libát vagy malacot őriztek. Ma pedig a takarmányrakodásnál is, állatok etetésével is, szántásnál is, kocsihajtásnál is igen ügyes segítők. És így tovább. Mindezek igen tanulmányos és igen hálás fogalmazvány témák.

Ezen általam felsorolt címeket a tanító céljai szerint feldolgoztathatja leírásnak is, elbeszélésnek is, levelnek is, sőt felhasználhatja nyelvtani átalakításokkal is.

A katonaságtól a tavasszal kerültem haza. Harmadik osztályos növendékeimmel nem az ajtóról írtam mondatokat, hanem a háborúról. Érdeklődéssel, kedvvel végezték feladatukat, mert a háborúról írni sokkal aktualisabb volt nekik, mint az ajtóról írni. Összehasonlítást nem a tehénről és lóról írtam velük, hanem a háborúról és békéről. Az eredmény egészen kilégítő volt.

A népiskolában a levélírást különös súlyt óhajtok helyezni. Katonaságnál, mikor mint „napos tizedes”-hez, hozzám adták be a katonák tábori lapjaikat, igen sokat vissza kellett adnom helyesbítés végett, mivel azok a 20—42 éves katonák a tábori lap egyszerű rovatait se tudták mindnyájan helyesen kitölteni. Éppen ezért a levélírást¹ (a tábori lapok kitöltését is) már a negyedik osztályban is sokszor gyakoroltassuk, az V—VI. osztályban folyton tökéletesbítsük és szoktassuk rá növendékeinket, hogy a felesleges és hosszadalmas bevezetésektől óvakodjanak. Sok tábori lapot láttam és olvastam már, de 100 közül legalább 90 így kezdődik:

¹ Lásd az Utasítás 74. lapját.

„Kivánom, hogy ezen pár sor írásom a legjobb egészségben találjon, nekem hála Istennek nincs semmi bajom, mit neked is tiszta szívből kívánok.” Ez a sablon, a szokásos ökölnyi betűkkel írva, elfoglal legalább 3—4 sort; a tábori lap — tudjuk — kicsiny s így azon veszi magát észre az illető, hogy amit tulajdonképpen akart volna írni, már nem fér le.

És bármennyi férjen is a tábori lapra, az mind *egy* mondatba van írva. Nagybetű és pont legjobb esetben is csak egy-egy van benne. A tábori lap első szava nagybetűvel kezdődik s a legvége ponttal végződik. (Ez a legjobb eset.) Közben azonban, legyen bár 3—4 mondat is, se pontot, se nagybetűt nem találunk.

Ezen felsorolt fogalmazvány címek nem örökéletűek. Némelyik már egy év múlva, másik két-három év múlva el fogja veszíteni aktualitását. Új eszmék vetődnek felszínre, új alakulatok támadnak, ezek lépnek majd a helyükbe. Mert a fogalmazás-témáknak mindig lépést kell tartani a változó, a fejlődő idővel, a korrallal, melyben élünk.

Miniszteri és püspöki rendelet szerint, tekintettel a papirhiányra, a fogalmazványokat nem tisztáztatjuk le.

A hibákat piros tintával kijavítjuk és a kijavított szavakat a palatáblára többször leiratjuk, de a kijavításnál én sokkal fontosabbnak tartom a hibák megelőzését, vagyis azt a tanítói módszeres eljárást, mely észszerű szemléltetés és gyakori íratás által odaképesíti a tanulót, hogy írásban hibát nem követ el, vagy legalább is csak nagyon keveset. Ez a fő, nem pedig a hibák kijavítása és letisztázása.

Az elmondottak figyelembevételével a fogalmazási órák kedvesebbek lesznek tanítónak és tanítványoknak egyaránt és kevesebb alkalom nyílik az iskolalátogatók kifogásaira.

(Vége.)

Zeke Dániel,
református tanító.

Közélet

Háborús munkásságunk.

A világháború az egyházak szociális tevékenységét állította előtérbe. Ez áll épen református egyházunkra is. S aligha járunk messze az igazságtól, ha egyházi életünk legégetőbb problémáját annak a kérdésnek a megoldásában találjuk, hogy miképen vegye ki a református lelkeszi kar a reá eső részt abból a nemzet erősítő munkából, amelyet a magyar társadalom minden komoly, a megbecsülésre joggal számot tartó tényezőjétől elvár. Egyik világi nagyságunk „utolsó alkalomnak” nevezte a világháborút, amikor egyházunk bizonyágot tehet életképességéről és a jövődökhöz való jogáról. Egy bizonyos: a nemzeti korszak által megtépzott presztizsünk helyreállítására most van a legkedvezőbb alkalmunk. Nemzetünk ezer sebből vérzik s nem szabad

elhallgatnunk lelkiismeretünk parancsoló szavát sem, mely honfiúi és keresztyéni kötelességeink fokozott teljesítésére serkent bennünket. Ki kell használnunk a szinte kényszerítő munkaalkalmat!

De hogyan? ez a kérdés.

Mihályffy Ákos, a budapesti egyetem rektora, székfoglaló értekezésében foglalkozott papságának (mondhatjuk: minden felekezet papságának) háborús feladataival. Az ő erős szociális érzékre valló beszédéből mi is sokat tanulhatunk s „cum grano salis“ útmutatóul használhatjuk mi is. A csecsemő- és gyermekhalandóság csökkentése; a házaselet tisztaságának és az emberi magzatnak védelme; gondoskodás a hadi árvákról és rokkantokról; hygiénikus intézkedések a tuberkulózis és egyéb fertőző betegségek leküzdésére; a kivándorlás csökkentése s a kivándorlottak visszatelepítése érdekében való közreműködés oly általánosan nemzeti feladatok, hogy mi sem nézhetjük tétlenül a bizonyára nagy arányú munkát, amelyet a bámulatosan szervezett klerus e célok érdekében s a magyar haza boldogítására kifejt. Arról bizonyosak lehetünk, hogy a kellő ellenőrzés, no meg a megfelelő szakszerű instrukciók sem fognak *azon az oldalon* hiányozni!

S mit tegyünk ezen s más rokon célok és feladatok érdekében mi? Eddigi „háborús“ tevékenységünk legjobb esetben is minden egyöntetűséget nélkülöző, mozaikszerű valami. Pedig mi demokratikus egyház lennénk, amelynek a „nép“ szellemi és testi jóllétéért folytatott szakadatlan munkássággal kellene megbizonyítani létjogosultságát. S ha valamikor, úgy épen ma nem lenne szabad erről elfeledkeznünk! S ki tudja? talán tennénk is valamit, ha nem nélkülözünk a részletekre is kiterjedő, a szociális és egyházi élet minden aktuális kérdését felölelő egységes programot. De hol van ez a program? A többnyire csak az adminisztráció céljait szolgáló körlevelek nem pótolják azt! Azok a gyönyörű beszédek viszont, amelyek a kollégiumi tanév megnyitása alkalmából hangzottak el, már jellegüknél s céljuknál fogva is természetesen szintén messze járnak attól a területtől, amelyen legégetőbb szükség volna az útmutatás. Vannak egyes kérdések, amelyeknek vitatása, — ha eddig várható — bátran pihenhet a háború utánig is! Ámde arról már csakugyan kellene ebben a válságos időben gondolkoznunk, hogy miképen tegyük munkásságunkat *nélkülözhetelenné* nemzetünkre s gyümöleshözöbbé egyházunkra nézve! Milyen mohón olvassunk a vidéken minden szót, amely erre a tételre vonatkozik s mily feszült figyelemmel kísérrők a széleskörű vitát, amelyet az arra hivatottak e kérdésben kifejtenének!

Vagy talán rá érünk arra még?

Csak azután úgy ne járjunk, mint a mesebeli paraszt, aki átakarván kelni a folyón, egyre várta (s talán ma is várja) míg — lefoly a folyam.

Pocsaj.

Hajdu Gyula.

Hajdu Zsigmond

1855—1916.

Folyó hó huszonegyedikén, kedden délelőtt mély és igaz részvéttel kísértük ki a Czegléd-utcai temetőbe tiszántúli egyházkerületünk egyik legismertebb és legszeretettebb tagját, Hajdu Zsigmond nyugalomba vonult püspöki titkárt.

A megboldogult Homokon, Szatmár vármegyében született 1855 február hó 1-én kegyes és mély hitű lelkészi családból. Középiskolai tanulmányait a debreczeni kollégiumban fejezte be, letétén 1872-ben jeles eredménnyel az érettségi vizsgálatot. Mint maturált ifjú a theológiára iratkozott be, ahol épen az ő éve volt az első, amelyik az életbe léptetett tanszabadság elve alapján a mindennapi felelgetés alól mentes volt. A négy évi tanfolyamnak kiváló sikerrel elvégzése után még három évet töltött az Alma Mater kebelén, amelyek közül az 1876--78. iskolai években esküdt felügyelő és publicus praeceptor (köztanító) volt, az 1878—79. iskolai évben pedig a kollégiumi szénior hivatalt viselte. Ő készítette a hivatal részére azt az öt fiókos nagy sárga íróasztalt, amelynek két kulesos nagy fiókját kihúzza, áhitattal olvassa rajta a mindenkori szénior a sok diákgenerációra emlékeztető eme beírást: „Készült 1878 augusztus 15. Hajdu Zsigmond széniorágában.“ Széniorága idején a gimnáziumban is tanított, mint segédtanár. Az 1879—80. iskolai évet a bécsi cs. k. evangélikus theologiai fakultáson töltötte.

Első lelkészkepesítő vizsgálatát 1879 április 19-én, a másodikat 1880 április 12-én tette le; mind a kettőt általános kitünő eredménnyel. Lelkészi oklevele birtokában ment Batizra, ahol 1880 július 15-től 1882 február 5-ig segédlelkész s ettől kezdve 1897 május 15-ig rendes lelkész volt. Másfél évtizedes lelkészkedése alatt híveinek hűséges pásztorá, egyházmegyéjének buzgó és tekintélyes tagja volt, akit többféle megbizással, majd pedig különféle tisztségekkel (pénztárnoki, jegyzői) tisztelt meg kartársai. Erre az időszakra esik családi életének megalapítása, feleségül vevén a hozzá minden tekintetben méltó, nemes lelkű Osváth Lillát, Osváth Pál döghei lelkész nőtestvérét. Házasságában az Úr gazdagon megáldotta hív szolgáját, amidőn nyolc vidám gyermek ülte körül a batizi parókhia ároni asztalát.

1897-ben érte az a megtisztelő kitüntetés, hogy boldog emlékezetű Kiss Áron püspök őt hívta maga mellé a megüresedett püspöki irodavezető-titkári állásra. Ezt a hivatalát páratlan odaadással, hűséggel és buzgósággal viselte 1897 május 15-től a múlt év, 1915 december 31-ig. Ez idő alatt a titkári teendőkön kívül Kovács Lajos tanítóképző intézeti igazgató halála után két évig tanított a tanítóképzőn; a debreczeni presbiterium megbizásából 1903 december 13-tól kezdve a

városi szegényházban teljesített lelkészi szolgálatot minden második vasárnap egészen nyugalomba vonulásáig; a tiszántúli református Egyházi Értekezlet és az Országos Református Lelkészegyesület pénztárnoki állását pedig holtá napjáig viselte.

Csaknem két évtizedre terjedő titkári szolgálata folyamán — miközben három püspök alatt működött — úgy esodott be rokonszenves egyénisége a közlekedés emlékezetébe, mint a pontos, tekintélyes, hűséges és jeles titkár példaképe. A püspöki iroda vezetésénél különösen a tanaeskérő és kérelmező felekkel való érintkezésnél igen szerencsésen tudta megvalasztani azt a hangot és modort, amelynek használatakor nem esett esorba sem a hivatal méltóságán, sem annak természetében rejlő és jellegzetességet adó szeretetreméltóságán. Pontos ügykezelése, a hivatalában pártatlan magatartása és hűsége mindenki részéről tiszteletet vívott ki számára; kemény emlékezőtehetsége pedig feleslegessé tette az egyházkerületi névtart, mivel mindig a legnagyobb bizonyossággal meg tudta mondani nemcsak azt, hogy hol volt a lelkész, hanem az illetőre vonatkozó fontosabb adatokat is; hol volt azelőtt, van-e és milyen egyházmegye, avagy kerületi tisztsége, milyen korú, van-e hivatalos működésének (ha idősebb volt, diákeletének is) ematése méltó eseménye, avagy epizódja? stb.

Bizonyosan ez a családi ő-szekötötésekre is kiterjedő emlékező telettsége és élete későbbi éveit nemesen meghatározó kedélye volt az oka annak, hogy titkárikodása utolsó éveiben mind kevesebb-szer mondotta a hivatalos Tiszteletes Úr megszólítást, „drága Ősém”-et hasznáiban helyette s mind többször hallotta ő is tanuló-társai és barátai fiaitól a bizalmas Zsiga Bácsi megszólítást a Nagytiszteletű Titkár Úr titulus helyett. Ebben az időben már nem is annyira minden tiszteletre méltó állása vonta homloka köré az általános becsülés habercát, hanem sokkal inkább minden szenvedéseken győzedelmeskedő diadalmas keresztyén hite magasztosította fel tiszteletet érdemlő hőssé. A Debreczenbe költözött családból legelőször a hú feleség ment el a minden élők útján, majd a hét gyermek közül négy szállt a sirba, rövid időközben követvén egymást; egy fia pedig olasz fogságba jutott. A pár éve testileg megrokkant férfiú jöbi megnyugvással, a feltámadás és örökélet hitének páli bizonyosságával s a Krisztusban fiúvá fogadtatás gyermeki alázatával megrendülés nélkül viselte a Mindenható próbáit, mindenkor felismervén élete folyásán az atyai jobb kezét. Feddhetetlen jellemének fénylő vonásai közül ez a legragyogóbb, amely tündökölni fog minden ismerőse előtt mindvégig az Úr dicsőségére!

Folyó hó huszonegyedikén este, pár percnyi szenvedés után szólította magához nemes lelkét az Úr; porsátorát pedig huszonegyedikén helyeztük végső nyugalomra. A halottas háznál Uray Sándor lelkész mondott az elhunyt ravatala mellett megható, szép, buzgó imádságot, míg a temetőben Szele György egyház-

kerületi tanácsbíró vett végbücsüt az elköltözöttől a tiszántúli egyházkerület nevében, kiemelve a boldogultnak hűségét, szorgalmát, buzgóságát és szeretetét. A vég-tisztelettel jelen voltak: dr. Baltazár Dezső püspök úr, Berey József, Biky Ferenc, Sulyok István, Szabó Lajos és Széll György esperesek, a helybeli lelkészek, egyetemi theologiai és lelkészképzőintézeti tanárok szinte kivétel nélkül, a tanügy, a városi magisztrátus és társadalom igen sok kiváló tagja.

Elköltözött, felejthetetlen, derék vándortársunk immár ama nemes harcát megharcolta, futását elvégezte, a hitet megtartotta s hitünk szerint megnyerte az igazság koronáját az igaz Birótól, mennyei Atyjától, aki vigasztalja meg a hátramaradt kesergő családtagokat közelben és távolban egyaránt.

Az igaznak emlékezete áldott.

E. K.

Irodalmi szemle

Pál apostol. Tanulmány az őskeresztyén vallástörténet köréből. Irta *Vásárhelyi József*. Kolozsvár, 1916. Szerző sajátja. 144 lap. Ára 5 korona.

A szokásos Előszó mellőzésével, a Bevezetés című prologomenában tárja elénk a szerző, munkájának menetét és célját. Számot akar tudniillik adni arról: milyen gondolatsorokon ment keresztül a fejlődés mindaddig, amíg a mi korunk számára kielégítő formulát kezd találni. Pál apostol életét, tanáival, világhistóriai helyével, jelentőségével és nagyságával oly nagyszámú kutató foglalkozott annyiféle szempontból, hogy emez összegyűjtött anyaghalmoz, amely a keresztyénség e nagyhatalmanak *históriai kadáverje* fölé emel örökidőkre szóló emlékoszlopot, új követ hordani már nem igen látszik lehetségesnek. De szerzőnk szerint nem is az a fontos, hogy a keserves fáradsággal és lassú munkával összekeresgél materiához új erudíciók újabb társzekereit öntsük hozzá, hanem, hogy ezt az embert az adottságok alapján minél mélyebben megérteni tudjuk (1. l.). Ha tehát a Pál apostolra vonatkozó kutatások evolúciójához és a probléma mai állásához egészen közel akarunk férközni, szükséges, hogy tisztába jöjjünk azzal az evolúcióval, amelyen át a szerző megállapításaihoz eljutott (2. l.).

A Pál apostol-problema evolúciójára nézve először tekintetbe jöhető irányzat az *orthodoxus* és a *rationalista* felfogás. Az orthodoxus vastagnyakú doktorok rendszere apriorisztikus: egy szépen megkonstruált systema harmonistikájába öntvén a bibliai iratok tartalmát, azt a saját képökre és hasonmásukra formálják, kiindulván abból a feltételből, hogy a biblia betűinek már helyzeti energiájuknál fogva is megvan a mennyekben eleve elrendelt súlyuk (3. l.). A történeti érzék akaratlagos kiirtását személtelhetjük a mai orthodoxus biblica-theologiák legjobbján: Bernhard Weiss művén (4. l.). Senki sem ismeri jobban az újszövetség Pálra vonatkozó dokumentumait, mint az orthodoxusok, de senki sem használja fel rosszabbul, mint ők (5. l.). Ami az egyén megértésénél a legfontosabb: a fejlődés gondolata sikkad el a kezeik között (u. o.). Az orthodoxus kritikának tökéletes ellenpárja a rationalis kritika, amely első nagy lendületei után nagyon közepszerűen képviseli magát a

biblica-theologiai irodalom terén (5. l.), így a Pálról megkonstruált képe sem nem objektív, sem nem történelmi. Hogy a különböző újszövetségi írók tanításai között értékülönbség van, hogy Pál apostol tanítása komplikált hatások eredője, hogy az új-zövetség megértéséhez nem elegendő az újszövetség, egyszóval, hogy a történelmi factorok miképpen működtek: erről a rationalismus épp oly keveset tud, mint az orthodoxia (7 l.). E két irányzatnak közös tartalmi hibája abban rejlik, hogy mindkettő összetéveszti a hitet a tudománnyal. (u. o.) Misként fogalmazta meg a problémát Baur és a tübingeni iskola; azonban Baur előtt Pál olyan theologus, aki hitigazságokat formuláz és azokért úgy polemizál, mintha ő is hegelianus volna. Állandóan „Lehrsystem“-ről, „Lehrbegriff“-ről hallunk beszélni s a missionarius Pál helyett kapunk egy bölcselekedő theologust. Baur a keresztyénségben nem személyiségek átélését látta, hanem a személytelen történelmi erők tömegjátékát (10. l.). A Baur és követői tevédséit igyekeznek eltüntetni a „psychologus“ irányzat, melynek Fulliquet szerint két nagy vezérelve van: az *erkölcsi elkötelezettség* (obligation morale) és *vallásos élmény* (expérience religieuse). Ez irányzat képviselői az egyes újszövetségi *személyekre* fektetik a fősúlyt (13. l.), de abba a hibába esnek, hogy *csak* a személyiségeket látják és közben elhanyagolják a külső történelmi hatásokat. Elfogadják az összes újszövetségi iratok authenticitását és nem veszik észre, hogy hibás történelmi alapra építenek (14. l.).

A történelmi erők: személyiségek és tömegek, tanok és tanítók, eszmék és apostolok harmoniájának megértését egy következő, de átmeneti fejlődés fokon találjuk meg, amelynek a „történelmi“ név adható és amely Holtzmann munkájában szemlélhető. Pál tanításának doctrinális, tanbeli jellege kétségtelen. Ez a doctrinális síkba való tolodás különbözteti meg az elsődleges vallásalapítót a másodlagostól, Jézust Páltól (15. l.). Most már csak az hiányzik aztán a problema teljes megértéséhez, hogy az így megértett Pál apostolt kiemeljük az újszövetség szűk és mesterséges keretei közül s behelyezzük abba a világba, amelyben élt és munkálkodott, mely az ő világa volt: a *hellenisztikus-római kultúra világába* (15. l.). Ezt a munkát végzi el a *vallástörténelmi iskola*. Ez irányzat egyik képviselője, Weinel, szerint Jézus „ein ungelehrter Mann der Tat“, és Pál egy keresztyén misszionarius. Ők a bennük levő vallásos élményt, mystikus Isten-átéléseiket akarták az üdvözölőkkel közölni (17. l.). Jézus volt az, aki az új vallást, a keresztyénséget megalapította, de Pál volt az, aki Jézus keresztyénségét az akkor ismert egész világ területére széthordozta (18. l.). Ez a kutatási módszer is azonban egyoldalú, téves és elfogadhatatlan, mint a többi előző theória. Következésképpen keresni kell az igazságot. A Pál apostol-problemának épp az a titka, hogy *synthetice* kell felfogni a kérdést. Maga Pál apostol egy nagy *synthesis*, akinek személyében a maga kora kulturájának összes eleme visszhangra és assimilálásra talált (26. l.).

A problema V. J. szerző szerint a következőképpen oldandó meg: „Jézus Krisztus volt az a *históriai centrum*, akinek *új* tanítása körül (amelynek lényege: Isten a mi Atyánk és mi az Isten gyermekei vagyunk) új vallásos személyiségek új meg új vallásos utánképzései által új meg új christologiák alakultak ki, amelyeknek tartalmi foglaltságát mindig két factor: az illető vallásos személyiség egyénisége és a milieu kultur- és vallástörténelmi képzetei határozzák meg. Pál apostol keresz-

tyénsége épp azáltal hatott oly rendkívüli mértékben, mert a Jézustól örökölt keresztyénséget ő tette meg az ő világának közkinésévé, megtalálván számára azt az *egyedüli* formát, amelyben a hellenisztikus világ embere azt acceptálni tudta. Ez a forma a hellenisztikus világ vallásformája: a *mysterium-vallás* volt. Pál apostol keresztyénsége tehát olyan mysterium-vallás, amelynek középpontjában Jézus Krisztusnak megváltó személyisége áll. Ez a „paulinismus“ problemájának a centruma és ez határozza meg azt a viszonyt, amelyben Pál apostol Jézus Krisztushoz állott“ (29 k.). Ime a szerző az általa gáncsoltt összes előző megoldási kísérletek egyoldalúságát olyan pompás konglomerátummá tömöríti, hogy abban kedvet találhatja, úgy is mint formulázó, úgy is mint szemlélő.

Hasonló szempont szerint vizsgálja a Pál apostol személyiségét és világát. A Pál megtérésében nem volt semmi természetfölötti. Abban a pillanatban, amikor Pál apostol először konstataulta, hogy a törvényből számára csak a halál születbetik, már tudata alatt szakított a zsidósággal. De éppen azért ragaszkodott olyan szívósan a zsidósághoz, mert saját maga előtt akarta bebizonyítani, hogy nem akar szakítani vele. És itt találkozik Pál apostol Jézus Krisztussal. Jézus Krisztus csodálatos személyisége volt az első keresztyének utánképzésének állandó tárgya. Péter másképpen formálta meg a maga Krisztusát, mint Pál vagy egy harmadik. Pál leveleinek tartalma *tanítás*: tanítása a megfeszített és feltámadott Megváltó mysteriumának és annak a módnak, amellyel e mysteriumot a keresztyének átélhetik. (32. l.).

A szerző további elmélődése során megkötik a figyelmet egyes ilyen kifejezései: „A görög-római világ *Σωτήρ*-istensége nem tudja a bizonyossá lett üdvösség mosolyát fakasztani a „peccavimus omnes“ legyőzhetetlenségének rémületébe bennelt individuum ajakán. A zsidó világ nem tud magának Messiást találni, aki a törvény és kegyelem, az ég és föld, az üdvösség és kárhozat ellentéteit örökérvényűleg *feloldja neki*“ (73. l.). Azután így szól: „A jeruzsálemi öskeresztyénség tehát egy *retrográd* irányzat, egy megcsontosodás felé haladó sektáriusság, amely zsidóbbnak hiszi magát a zsidónál, mert zsidónak *akarja* hinni magát...Vannak ugyan nagy vallásos egyéniségei — Péter, Jakab, az oszlopok, — ezek azonban a maguk világtörténelmi szűklátókörűségében nem bírják azt az iramot, amely a keresztyénséget az emberi fejlődés csúspontjára röpitni hivatott“ (77. l.). Majd eképen folytatja: „Az *En* centrális átélésén át Pál apostol Krisztus-mystikuma a metaphysikai síkból a psychologiaiba került, universalisból individualissá lett. Mind eme gondolatok azonban csak bázisul szolgáltak arra, hogy felépüljön rajtok a *gyakorlati* síkban megvalósuló keresztyéni élet“ (125. l.). Amikor pedig végére ért az útnak, amelyet Pál apostollal bejárt, így végzi a 144. lapon: „Sokszinű világot ismertünk meg: kultura- és valláskeveredések földjén jártunk, az egész orbis terrarumot átpillantottuk, világok harcában vettünk részt. Olyan ez a világ, mintha tüzes paripák összekuszált gyeplők szárain ragadnának tova. Úgy képzeljük néha, mintha a gyeplő kiesnék a hajtó kezéből és bizonytalan útakra kalandoznék el a világ. A vehikulumon azonban Jézus ül és a gyeplő szárai Pál apostol kezében vannak. Még talán ő sem tudja, merre vezet az útja: örvénybe, szakadékba, pázsitos rétekre, királyi trónus felé? Mi *tudjuk*: — a keresztyénség felé.“

Az evangélimi keresztyén világnézet. Irta *Hetvényi Lajos*, soproni evang. liceumi tanár. Ara 2 kor. Sopron, 1916. S. r. 114 l. Ez a könyv tankönyvnek van szánya a középiskolák VIII-ik osztálya számára. A magyar-honi ágost. hitv. evang. egyház vallástani kézikönyvül engedélyezte is. Ismerünk már egy másik hasonló tartalmú és célú tankönyvet is, t. i. a *dr. Szelényi Ödön*ét, mely „Az evangélimi keresztyénség világnézete” címmel 1911-ben jelent meg. A hazai ág. hitv. evang. egyház u. i. a középiskolák számára legújabbban megállapított vallásnevelési tanterve a VIII-ik osztály tárgyát következőképen tüzi ki: „Az evangélimi keresztyén életfelfogás, különös tekintettel a mai életkérdésekre, szellemi áramlatokra és társadalmi mozgalmakra.” Ennek megfelelően készült előbb a dr. Szelényi Ödön, most pedig a Hetvényi Lajos tankönyve. Utóbbi ennek megírására annyival inkább kötelezve érezte magát, mert az ág. hitv. evang. egyház egyetemes tanügyi bizottságának megbízása folytán ő készítette a középfokú iskolák vallásnevelési tervéhez egy rendkívül tartalmas s úgy a tudományos szempontokat, mint a paedagógiai kívánalmakat teljesen kielégítő módszeres utasítást. Ez a könyv is azt mutatja, hogy ő nemesak behatóan tanulmányozta és elméletileg ismeri a vallás főbb problémáit, hanem mint, kitünő paedagógus, a gyakorlatban is kiváló ügyességgel fog. Jellemző az ő módszeres eljárására nézve az, amit előszavában említi, hogy t. i. könyve nem is annyira az íróasztal mellett, mint inkább az iskolában, a tanulókkal való közvetlen szellemi érintkezés folytán, immar 20 esztendei tanítói munka eredményeképpen született meg. Ez ravilágit az igazi mesterre. — Munkáját szerény kísérletnek nevezi, mely a reformáció 400 éves fordulója előtt s nagy világmegrázkódtatás idején jelenik meg. Olyan kritikus időpontban tehát, amikor, mint 400 évvel ezelőtt, előtérbe jut az életfelfogás, a világnézet kérdése. Bármint legyen a dolog, bizonyos, hogy a Hetvényi könyve az ifjúság számára nemesak eszméletű gondolatokat ad, hanem a modern kor hatalmas szellemi áramlatai között kiforrott, valódi keresztyén életfelfogást tükröz s helyes irányt és utat mutat. — A könyv tartalmáról, elrendezéséről és előadásáról sokat lehetne írni. Érdekes és izgató témákat tárgyal új alapon és megvilágításban. A hit- és erkölestan új köntösben és beosztásban jelenik meg benne, mintegy kialakult s a kor és tudomány újabb nézeteit is tekintetbe vevő világ-felfogás magva. A bevezetésben szól a vallásról, jelentőségéről, helyzetéről korunk szellemi életében s a vallás lélektani és történeti alapjairól. Az első részben a vallási és böleseleti kérdéseket tárgyalja s levonja ezekből a tanulságokat. A második részben a létezés végső kérdéseivel (eredet, fejlődés, cél, Isten, világ) foglalkozik. Végül a harmadik részben az ember rendeltetésével s ebben megváltásával és erkölesi életével ismerteti meg a novendéket. Tartalmában, conceptiójában és módszerében egyaránt figyelemreméltó könyv. S. Sz. J.

Halottaink

Sajógalgóczi és eszei Galgóczy Károly kir. tanácsos, 48-as honvéd, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja, Nagykőrös város díszpolgára, statisztikai és nemzetgazdasági író a tudomány és közélet szolgálatában eltöltött munkás életének 94. évében folyó hó 23-án esendesen elhunyt.

A boldogultban dr. Kesserű Lajos debreczeni m. kir. törvényszéki elnök, egyházmegyei tanácsbíró, apósát gyászolja. Legyen áldott emlékezete!

Különfélék

Reformáció.

„Reformáció”, azaz „visszaalakítás”, jelzi azt a szent mozgalmat, mely a XVI. században a keresztyénséget vissza akarta juttatni abba az őseredeti formába, amelyben az, az első században, t. i. az apostoli korszakban volt.

Ez a törekvés a keresztyénség területén néhány egyházi alakulatban sikerült is. Találkozunk a föld minden részén olyan gyülekezetekkel és gyülekezetekből álló nagyobb testületekkel, ahol az egyház csakugyan reformálva van igazgatásban, szertartásban és fegyelemben egyaránt az ősi egyház mintájára.

Itt volna most már az ideje, hogy a XX. század keresztyén embere egyénileg és lényegileg szintén reformálja magát az első századbeli keresztyének világot meggyőző krisztusi szeretetéhez, a hit kánona szerint. □

Fizeteskiegészítési államsegély a debreczeni református tanítóképzőintézetnek. Dr. Jankovich Béla vallás- és közokt. miniszter folyó hó 3-án kelt leirata szerint hajlandó arra, „hogy a debreczeni református tanítóképzőintézet jelenlegi tanerőit az 1909-iki 46.447. sz. szabályzat határozmányainak megfelelőleg 1917 szept. 1-től kezdődőleg a megállapítható fizeteskiegészítési államsegélyben részesítse”. Ez a rendkívüli kedvezmény nagy mértékben hozzájárul tanítóképző intézetünk teljes kiépítéséhez.

Adomány az egyházkerületi levéltárnak. Kolonay László kőmörői lelkész nagyapjának b. e. Kiss Áron püspöknek hagyatékából az ő 80. életévének, püspökké választásának, valamint esperesi működésének 25 évi jubileuma idején kelt üdvözlő iratokat és „Károlyi Gábor küzdelme a szentháromság tana védelmében Egri Lukács ellen” c. munkájának kéziratát a kerületi levéltárnak adományozta.

A Kövesdy árvák felruházása. A Kövesdy debreczeni polgár alapítványából folyó hó 21-én ruháztak fel százötven árva gyermeket. A nagy jótéteményben részesülő gyermekek délelőtt istentiszteleten voltak, amikor Dicsőfi József lelkész mondott fennkölt, buzgó alkalmi imádságot.

Az urvaesora kérdése cím alatt megjelent dr. Lencz Géza debreczeni kollégiumi igazgató, egyetemi tanár lapunkban már ismertetett székfoglaló tanulmánya, mely a konventi vita folyamán felmerült kérdést következő címek szerint tárgyalja: A kérdés történelmi s kritikai méltatása. A szerzettetés szavai. Az urvaesora Kálvinnál. Összegezés. A füzet ára 1 korona s kapható Hoffmann és Kronovitz cégnél Debreczenben.

A hódmezővásárhelyi református főgimnázium okt. 6. napját az idén nemcsak a megszokott emlé-

kezésnek, hanem a világháborúval kapcsolatos érzelmeknek ünnepévé is tette. Műsorában kezdő ének a XC. zsoltár 1. verse volt, amely után Bányay Sándor vallásánárnak a nemzet régi vértanúiról, de a mostani háború küzdelmeiről is megemlékező, a vérzivatarok után hazánkra és nemzetünkre Isten kegyelmét kérő imádsága következett. A Hymnus éneklése után Szilágyi Géza tanár tartott emlékbeszédet 1849 okt. 6-tól s a mostani háborúról. Plavetz Jenő VIII. oszt. tanuló szavalata után a Szózat elneklésével végződött az ünnepély. — A reformáció évfordulójának megünneplésére is készül a gimnázium protestáns ifjúsága és tanári kara. Ezen az emlékbeszédet Bodnár Bertalan tanár, az előimát Bányay Sándor, a záróimát Pap Imre lelkész mondja, egy VIII. oszt. tanuló szaval; az énekszámok a 37. dicséret 1. és 2. verse, a Gályarabok éneke és Luther éneke lesznek.

A tanév kezdete Szatmáron. A református középiskolák Szatmáron folyó hó 2-án nyíltak meg. A főgimnáziumba 450 tanuló iratkozott be; közöttük több leány. A tanítónőképző felét sem tudta befogadni a jelentkezőknek úgyhogy, több mint 150 kérvényezett kellett üres kézzel elbocsátani. A felsőbb-leányiskolával kapcsolatos új kereskedelmi iskola I. évfolyamára 36 tanuló iratkozott be.

Ki nem világított temető. Múlt számunkban már említettük, hogy felsőbb polgári és egyházi rendelkezések történtek az iránt, hogy róm. kath. atyánkfiai az idén ne világítsák ki a sírokat. A jól szerkesztett Egyházi Közlöny róm. kath. egyházi folyóirat ide vonatkozólag egyebek közt ezt írja: „A legfontosabb érv még mindig ott van, hogy nem a gyertyafény, a kivilágítás, a kidiszított sír használ az elhunytak, hanem az imádság, amely viszont kötelességünk. Hazafias kötelességet teljesít a magyar papság, mikor nemcsak felszólítja a híveket, hogy hagyják el a halottak napján szokásos temetői kivilágítást, hanem azt is igyekszik beléjük szuggérálni, hogy aki az idén kivilágítja hozzátartozói sírját, az csak hiúságát mutatja és gazdagságát fitogtatja, mert hazájának árt vele, az elhunytak pedig nem használ vele... Most elmulasztatlan kötelessége a papságnak, hogy a sötét temetőben imádkozó hívek fohászat szobbbnek, értékesebbnek és nemesebbnek tüntesse föl, mint a fényben úszó hivalkodást.”

Sajtóhiba-javítás. Lapunk 43. számának Tárca rovatában megjelent „Ócska palást” című költemény negyedik strófájába két sajtóhiba csúszott be, az első sorában t. i. a teher helyett *terhes*, a második sorában pedig szomorú helyett *semmivé* olvasandó.

Tartalom: n, Október 31. — Melkó I., Reformáció. — Tárca: Páncél J., Hej, Debreczen, ha rád emlékezem. — Egyház: x—y, Az egyházi leltárakról. — Iskola: Zeke D., A népiskolai fogalmazás tanításáról. — Közélet: Hajdu Gy., Háborús munkásságunk. — E. K. Hajdu Zsigmond. — Irodalmi szemle. — Halottaink. — Különfélek. — Melléklet: Hivatalos Értesítő 44. szám.

Pályázat.

A szamosályi-i református egyház helyettes tanítói állására keres okleveles, nyugdíjas kántortanítót vagy képezdészt. Tanítónök, óvónök is pályázhatnak november 12-ig.

Fizetés havonként 100 korona, temetési stóla, lakás fűtéssel és kert.

Ajánlkozások a lelkészi hivatalhoz intézendők.

Szamosályi, 1916 október 21.

Szabó Béla,

református lelkész.

Megjelent

SOÓS KÁROLY kiváló imádságíró

„Bízzatok az Istenben!”

című irodalmi eseményszámba menő

új háborús imádságos könyve,

melynek az a páratlan érdeme, hogy kezükbe vehetik az itthonmaradtok s a hadrakeltek egyaránt s egyenlőképen ajkakra vehetik a benne foglalt, fenségesen egyszerű, Isten trónjáig emelkedő imádságokat.

Nem tudjuk tehát eléggé melegen és érdeme szerint ajánlani az új háborús imádságos könyvet. Ezt a művet okvetlen el kell juttatnunk palotától a kunyhóig minden hajlékba, — s ami még fontosabb: minden küzdő magyar harcos kezébe. Ezzel teremtjük meg az összedobbanó szívek itthonmaradtok és katonák között a lelki kapcsolatot.

A könyv tartalma 54 imádság és minden imádságot bibliai íge vezet be s egy-egy énekvers fejezi be.

A 160 oldalra terjedő imádságos könyv 12×8½ cm., könnyen zsebbe tehető. Erős vászonkötése évtizedekre szól: ez lesz a háború emlékkönyve, mely megmarad unokáink számára is. A fedél aranykehllyel, gazdag aranynyomással van díszítve.

Ára példányonként 1 korona.

10 példány egyszerre rendelve, darabja 90 fillér.

Minden példány után 10 fillér portót kérünk.

Megrendelések postautalványon eszközölhetők.

HOFFMANN ÉS KRONOVITZ

:: könyvnyomdája és könyvkiadóhivatala ::

Debreczen, Ferencz József-ut. 49 sz.

BÉKÉS LAJOS

Debreczen, Piac-utca 46-ik szám.

Telefon 304. szám.

Kalap, fehérnemű, úri-divat és szabó üzlet.

Készít férfiruhákat, felöltőket a legjobb kivitelben, valamint teljes úri kelen-gyékert mérték után.

Az 1916—1917. tanévre szóló

iskolakönyv- és tanszerjegyzék

megjelent.

Kivánatra ingyen és bérmentve
küldi meg

Hegedüs és Sándor

a tiszántúli református egyházkerület főbizománya,
protestáns iskolai könyvkereskedése

Debrecen.

Lelkész és vallásnár, tanár és tanító
urak rendeljék meg és terjesszék
a hívek és a tanítványaik között az

ÉBRESZTŐ

képes keresztyén szépirodalmi, esaládi és ifjúsági havi folyóiratot.

Szerkeszti:

Megyercsy Béla.

Előfizetési díja egy évre 4 kor.
Az Ébresztőnek minden keresztyén
családhoz és minden keresztyén
ifjúhoz el kell jutnia, hogy a
nemes szépirodalom szárnyain
minden olvasójának lelkébe be-
vigye a keresztyén magyar nem-
zet hatalmas gondolatát.

Előfizetéseket elfogad és mutatvány-
számot ingyen küld a kiadóhivatal:

Budapest, VIII., Főherceg Sándor-utca 28.

Pontos és legjobb

Órák

5 évi jótállás mellett!

Egyházi szentédények,

úrvacsorai kelyhek, osztó-tányérok és borkancsók,
keresztelő-kannák és medencék, ékszerek, evő-

Arjegytek
2000 rajzza
ingyen és
bérmentve!
Pontos ki-
szolgálás!
Jutányos
árak

készletek valódi 13 próbás
ezüsből és I. rendű alpacca-
ezüsből, jubileumlisztárgyak
részletfizetésre is!

Javításokra és vidéki megrende-
ésekre különös gondot fordítok

Polgár
Kálmán

műorás és ékszerész, a ref. egyházak szállítója
BUDAPEST, VI., Teréz-körút 5., I. emelet.

A „HANGYA”

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a „Hangya” igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya” kötelékében az 1915. év végén 1300 fogyasztási szövetkezet működött, amelyek összfordalma 60.000.000 korona volt.

Földművelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

HIVATALOS ÉRTESÍTŐ.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

6678—1916.

KÖRLEVÉL

a nagytiszteletű Esperes urakhoz és az összes közép-fokú tanintézetek tekintetes Igazgatóságaihoz.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak folyó hó 14-én 12.508. sz. alatt kelt alábbi rendeletét azzal közlöm, hogy Cím az abban foglaltaknak eleget tenni méltóztassék.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minisztertől.

12.508—1916. eh. szám.

A háborúban felégett tűzhelyeket újra felépítő Országos Bizottság Elnöksége azzal a kérelemmel fordult hozzám, hogy hadisír gondozó alapja járára folyó évi november hó 2-án, Halottak napján a hazafias közép-fokú- és elemi iskolákban gyűjtést rendezeljek el.

Bár jól tudom, hogy a háború okozta súlyos gazdasági viszonyok sokféle és nehezen elviselhető anyagi terheket rónak a társadalom minden rétegére, a fent jelzett nemes cél mégis olyan, melynek közeli és méltó megvalósítása elől sem hazánknek az elesett hősök iránt örök hálára kötelezett lakossága, sem a hazai tanulóifjúság, melynek boldog, békés jövődjéért ömlött ki vérük, el nem zárkozhatik. A hadisír gondozó-alap a kárpáti harcokban hősi halált halt német katonák sírjainak kegyeletes gondozására is szolgál s a magyar ifjúságot még bensőbb szálak fűzik majd dicsőséges szövetségeseinkhez, ha szíve és anyagi ereje szerint hozzájárulhat a Kárpátok védelmében elvérzett német harcosok emlékének a magyar nemzethez méltó megőrzéséhez.

Elrendelem tehát, hogy a háborús gyűjtések eddig bevált módja szerint valamennyi rendelkezésem és vezetésem alatt álló elemi- és középfokú tanintézetekben folyó évi november hó 2-án (Halottak napján) a tanulóifjúság körében a szorgalmi idő megszakítása nélkül a jelzett célra gyűjtés rendeztesék. A tanulóifjúság a gyűjtés céljára nézve már eleve felvilágosítandó, s elvárom a tanintézetek vezetőségétől, hogy a gyűjtést hazafias érzésük szerint a maguk részéről is előmozdítsák, anélkül természetesen, hogy a gyűjtés az önkéntes és semmiképen sem kötelező adakozás jellegét bármi tekintetben is megzavarná.

Az egybegyűlt összeget az intézetek igazgatói közvetlenül a Háborúban Felégett Tűzhelyeket Újra felépítő Országos Bizottság elnökségéhez küldjék s ebből a célból postabelfizetési lapokért előzőleg a nevezett Bizottsághoz (Budapest, Képviselőház) forduljanak. A gyűjtés eredményét jelentés kíséretében felettes tanügyi (tankerületi főigazgató, tanfelügyelő) hatóságukhoz folyó évi november hó 15-ig terjesz-

szék fel (s felhívom Címet, hogy e jelentéseket összefoglaló felterjesztését hozzám legkésőbb folyó évi december hó végéig küldje be).

Budapest, 1916. évi október hó 14-én.

Jankovich.

Atyafiságos szeretettel:

Debreczen, 1916 október hó 24-én.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

6676—1916. szám.

Valamennyi református főgimnázium Tekintetes Igazgatóságának.

Tudomásul vétel végett értesitem, hogy a vallás- és közokt. miniszter úr f. évi október hó 12-én 130.825 szám alatt kelt leirata szerint az 1883 évi XXX. t.-c. 46. §-ában gyökerező jogánál fogva, a debreczeni, mezőtúri, kisújszállási, hódmezővásárhelyi, hajduböszörményi, karcagi és hajdunánási református főgimnáziumokhoz Géresi Kálmán debreczeni tankerületi főigazgatót, a békési református főgimnáziumhoz Vass Bertalan nagyváradai kir. tankerületi főigazgatót, a szatmári és máramarosszigeti református főgimnáziumokhoz dr. Mási Engelbert kassai tankerületi főigazgatót küldötte ki miniszteri megbízottul, azzal, hogy a részükre kijelölt középiskolákat az 1916—17. tanév folyamán meglátogatva, nevében az állami felügyeletet gyakorolják s a fennálló utasítások értelmében járjanak el.

Debreczen, 1916. évi október hó 20.

Tisztelettel vagyok

Baltazár Dezső,
püspök.

Ad. 94—1916. sz.

Pályázat.

A darvasi református egyház VI. osztályú vegyes iskolájához bevonult tanító visszatérteig helyettesít keres. Pályázhatnak november 10-ig okleveles tanítók, tanítónők, óvónők, nyugdíjasok és képezdei növendékek. Férfi tanerők éneket is vezetnek. Javadalom: államsegéllyel havi 80 korona, lakás, fűtési átalány és külön privátim havi 25 korona.

Darvas, Bihar m. 1916 okt. 20.

Iskolaszék.